

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΛΑΛΑΟΥΝΗ

ΕΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΕΚΑΝΕ ΔΙΑΣΗΜΟ ΤΟΝ ΣΟΥΜΠΕΡΤ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΟΦΥΓΙΑ

Ἐνα βιβλίο πού ελαβα πρὶν λίγο καιρὸ ἀπ' τῆ Βιέννη, ἀποκαλύπτει ἀγνωστες πτυχὲς ἀπ' τῆ ζωῆ τοῦ Σοῦμπερτ, ζωγραφίζει τὴν μακαρία ἐκείνη ἐποχὴ τῆς Αὐστροουγγρικής πρωτεύουσας, ἀλλὰ κάνει τὸν ἀναγνώστη καὶ νὰ σκεφθῆ τί πικρὴ ἦταν ἡ μοῖρα δῶλον αὐτὸν τῶν μεγάλων μουσικῶν, πού σήμερὰ τὰ ἔργα τους εἶναι αἰώνια χαρὰ τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος· πόσος πόνος, πόσες μάταιες ἐλπίδες, πόσες ἀπογοητεύσεις ἐμπνεύσανε αὐτὰ τὰ ἔργα καί, ἀλλοίμονο, σὲ πόσες ταπεινώσεις ὑποβλήθηκαν συχνὰ μεγαλοφυῆς, σὴν τοῦ Φράντς Σοῦμπερτ. . .

Τὸ βιβλίο φέρνει τὸν τίτλο: «Γιόχαν-Μίχαελ Φόγκλ, Χόφoperιστ καὶ τραγουδιστὸς τοῦ Σοῦμπερτ». «Χοφόπεριστ» θέλει νὰ πῆ «μέλος τῆς Αὐλικῆς, τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀπερας». Ἄλλὰ πότες ἦταν αὐτὸς ὁ Γιόχαν Μίχαελ Φόγκλ; Οἱ ἀναγνώστες μου θὰ ζήρουν ἴσως ἀπ' ἑτὶ ἔχουν διαβάσει γιὰ τῆ ζωῆ τοῦ Σοῦμπερτ, ὅτι γόρφο τοῦ ὕπηρχε μιὰ ομάδα ἀπὸ πιστοῦς καὶ ἀφοσιωμένους φίλους πού τὸν θαύμαζαν καὶ τὸν ἐνίσχυαν ἠθικά καὶ οὐκ αἰδικά, ὅπως οἱ ζωγράφοι Κουπελβίτσερ καὶ φὸν Σβίντ, ὁ ποιητὴς Μάγρχοφερ, ὁ μαστορὸς Φράντς Λάχερ, ὁ γλύπτης Ντίτριχ, ὁ βαρὸνος φὸν Σόμπερ καὶ ἄλλοι, ἀνάμεσά τους καὶ ὁ τραγουδιστὴς Φόγκλ. Ὅλοι αὐτοί, μαγεμένοι ἀπ' τὸ ταλέντο τοῦ Σοῦμπερτ, μαζεύονταν τοκτικά, πότε σὲ ταβέρνες, πότε σὲ σπίτια, ὄχι μόνον γιὰ νὰ χαροῦν καὶ νὰ εὐθυμῶσουν, ἀλλὰ καὶ γιὰ ν' ἀνταλλάξουν σκέψεις καὶ ἰδέες, νὰ διαβάσουν ποιήματα, καὶ, πᾶνω ἀπ' ἄλλα, ν' ἀκούσουν τὴς συνθέσεις τοῦ Σοῦμπερτ, πού, μ' ἄλη του τῆ φτώχεια καὶ τὴν ταπεινὴ του ἐμφάνισι, ἐπιβαλλόταν τόσο στοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ πλούσιους αὐτοῦ φίλους του, ὡστε ὠνομάζανε αὐτὲς τὴς βραδιὲς «Σοῦμπερτιάδες». Γι' αὐτὲς τὴς «Σοῦμπερτιάδες» μιλοῦσαν στὴ Βιέννη ἀκόμα πρὶν 30 χρόνια κ' ἴσως νὰ μιλοῦν ἀκόμα· ἀναφέρονται ἄλλως τε σ' ἄλλες τὴς ἱστορίες τῆς Μουσικῆς.

Οἱ φίλοι αὐτοῦ τοῦ Σοῦμπερτ προσπαθοῦσαν νὰ τὸν ἀναδείξουν καὶ νὰ τὸν ἐπιβάλλουν, χωρὶς νὰ τὸν κατορθώνουν ὅσο θῆθελαν, ἀφοῦ πολλοὶ μεγάλοι ἐκδοτικοὶ οἰκὸι ἐπέστρεφαν τὴς συνθέσεις του ὡς ἀπαράδεκτες, ἢ τὴς ἀγοράζανε γιὰ ἐξευτελιστικὰ ποσά. Οἱ ἀριστοκράτισσες κυρίες στὰ σαλόνια συγκαίνιότουσαν ἀπ' τὰ τραγούδια τοῦ Σοῦμπερτ, ἀλλὰ κανέναν ἀπ' τοὺς «ἀίσθητους» τραγουδιστῆς τῆς ἐποχῆς δέν ἐπιχειροῦσε νὰ τὸν τραγουδήσῃ δημόσια· καὶ τὸ ἴδιο γινόταν πᾶνω—κάτω καὶ γιὰ τὰ ἄλλα του ἔργα, πού πολλὰ τοὺς εἶδαν τὸ φῶς τῆς πρώτης ἐκτέλεσεως—ἀνάμεσά τους καὶ ἡ περιφημὴ «Ἡμιτελής»—μετὰ τὸν θάνατό του 1. . .

Καὶ νὰ συλλογιέσασθε πῶς σήμερὰ κάθε νεαρὸς πού καταπιάνεται μὲ τὸ πεντάγραμμο καὶ σκαρώνει κανένα «ἔργακι» ἔχει τὴν ἀξίωσι νὰ παίχθῃ ἀμέσως καὶ ν' ἀναγνωριθῆ καὶ νὰ ἐπιβληθῆ καί, τὴς περισσότερῆς φορές, τὸν παίζει. . .

Ἄλλὰ ὅς γυρίσουμε στὸ θέμα μας, στὸ βιβλίο μας γι' αὐτὸν τὸν τραγουδιστὴ Φόγκλ. Αὐτὸς προστέθηκε τελευτοῖος στὴν «παρέα» τοῦ Σοῦμπερτ, μὲ κόπο μάλιστα, καθὼς θὰ δοῦμε παρακάτω, ἀλλὰ πού σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ πρώτη ἀναγνώρισις τοῦ Σοῦμπερτ, γιὰτι αὐτὸς «ἐτόλμησε» νὰ πρωτοτραγουδήσῃ τὴς συνθέσεις του καὶ χάρις σ' αὐτό του τὸ «τόλμημα» τὸν θυμοῦνται σήμερὰ καὶ τὸν ἀπερνοῦν ἕνα δόλοκληρο βιβλίο.

Ναί, θὰ ἦταν ὀλότολα ξεχασμένοι αὐτὸς ὁ κύριος Γιόχαν Μίχαελ Φόγκλ, ἂν ἡ μοῖρα δέν τὸν ἐβραζε μπρὸς στὸν μικρὸ, τὸν ταπεινὸ, τὸν φτωχολόγη Σοῦμπερτ, πού γύριζε πεινασμένος στὴν παλιὰ ἐκείνη μεγαλόπρεπη Βιέννη, εὐτυχισμένος ἂν μπορούσε νὰ παίξῃ στὸ πᾶνω κανεὸς φίλου, ἢ ἂν κατάφερνε νὰ πληρώσῃ τὸ νοίκι τῆς μικρῆς καμαρούλας πού κρατοῦσε κ' ἴδου πῆθαν πάμπαντος.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου Ἄνδρέας Λίτζ, μὰς παρουσιάζει τὸν Φόγκλ σὴν ἕναν ὦρατο, φιλό, ἐπιβλητικὸ ἄνδρα, πάμπαντος τὴν ἐποχὴ πού γνώρισεν τὸν Σοῦμπερτ, γόνητα τῆς κληνῆς καὶ τὸν σαλονιῶν, μὲ μιὰ θαυμασιὰ φωνὴ βαρυντόμου πού μπορούσε νὰ ἐρμηνεύει τοὺς πᾶσι ποικίλλους ρόλους. Γιὰς ἐνὸς μικρεμποροῦ, γεννήθηκε τὸ 1768 στὸ Στέϋρ κ' ἀπὸ παιδάκι ἐπτά ἐτῶν ἄρχισε νὰ κερδίζει χρήματα καὶ τῆ φωνῆ του: ὁ παπὰς τοῦ καθεδρικοῦ νοοῦ τῆς πόλεως τὸν ἔκουσε πού τραγουδοῦσε στὸ δρόμο μὲ τ' ἄλλα παιδιὰ, τὸν πρόσεξε καὶ τὸν πήρε στὸ κόρο τῆς ἐκκλησίας του. Ὁ βιογράφος του περιγράφει τὰ παιδικὰ του χρόνια ὡς πολὺ χαροῦμένα, ἔπειτα τὴς σπουδῆς τὸν σ' ἕνα μοναστήρι δπου λέει, ἦταν σπουδαῖος μοθητῆς, ἔπειτα στὴ Βιέννη, ὅταν σὲ ἡλικία 17 ἐτῶν, ἄρχισε νὰ σπουδάζῃ νομικὰ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πετύχῃ καμμιά θέσι ἀργότερα. Δὲν μὰς λέει τίποτα γιὰ τὴς μουσικῆς του σπουδῆς, πού, καθὼς φαίνεται, θὰ ἦταν ἄλλοιον περιορισμένες στὸ χωρδιακὸν τραγούδι καὶ στὰ σχετικὰ θεωρητικὰ πού διδάσκονταν τότε στὰ μοναστήρια. Ὅταν τελίωσε τὴς νομικῆς σπουδῆς του, ὁ Φόγκλ, δοκιμάς τὴν πρώτῃ του καὶ τῆ μόνῃ ἀπογοητεύσει, ἐπειδὴ δέν ἐβρίσκε καμμιά θέσι. Ἄλλὰ κ' ἔδω ἡ καλὴ του τυχὴ τὸν βοήθησε: ἕνας παλῶς του συμμαθητῆς στὸ μοναστήρι, ὁ Φράντς Ἐβέρδ Σόσσμαγιερ, πού ἦταν ἰβη δευτέρως μαίστρος στὴν Αὐτοκρατορικὴ Ὀπερὰ τῆς Βιέννης, τὸν συμβόλευσε νὰ παρατήσῃ τὰ νομικὰ καὶ νὰ ἐκμετολ-

λευθή την ώρα του φωνή. Και τόν προσέλαβε στο κέρο της "Όπερας, όπου όμως άμέσως διακρίθηκε και πήρσε στις τάξεις των πρωταγωνιστών. Είκοσι όκτώ δόκλαρα χρόνια ο Φόγκλ έμεινε ως πρώτος δραματικό βαρόντος στην "Όπερα κατακτώντας μιά άπέραντη δημοτικότητα και πολλά χρήματα.

Σ' αυτό τό διάστημα, τραγούδισε αναρίθμητους ρόλους ως όπερας που σήμερα είναι ξεχασμένες πιά όκτός από τους εγγόμους του Φίγκαρο" όπου, τό 1798, τραγούδσε τόν Μπαζιλιο, τό "Ετσι κάνουν όδες, τό 1804, τόν Γουλιέλμο, τόν 'Ισομενάς, τό 1806, όπου έρμήνευσε τόν 'Ισομενά—ρόλο τερόντο—άργότερα, στό 1807, πάλι στούς εγγόμους του Φίγκαρο" τόν κόμητα 'Αλμαβίβα, τό 1810 τόν 'Αρχιερέα στην "Αλκηστή, τό τόν Γκλόοκ, τό 1814 τόν Πιταρό στο "Φιντέλιο". 'Ο βιογράφος του αναφέρει περί τού 70 ή 80 ρόλους!..

"Έτσι λοιπόν, πάνω στις μεγάλες όδες του Φόγκλ, ό φίλος του Σουμπερτ φόν Σόμπερ σέφθηκε νά τόν βοηθήσει παρουσιάζοντάς του στόν διάσημο βαρόντο. 'Ο 'Ιδιος ό Σόμπερ με δυσκολία κατάρβωσε νά πλησιάσει αυτόν τόν «πρίγκιπα» της "Όπερας και νά του μιλήσει για τόν Σουμπερτ εκθειάζοντας νό θαυμα της μεγαλοφυΐας του. 'Αλλά, ό Φόγκλ δέν ήθελε ν' άκούση τίποτα, «είχε βαρεθή πιά τί Μουσική, είχε άκούσει γιά έκάτο νεαρό, τάχα μεγαλοφυΐες, που δέν έξίζαν τίποτα και πώς τό 'Ιδιο θά συνέβαινε και μ' αυτόν τόν Σουμπερτ και νά τόν άφίσουν ήζους».

'Αλλά ό Σόμπερ έπέμεινε και ζαναεπέμεινε και τέλος ό μέγας Φόγκλ δέχθηκε νά πάη ένα βράδυ στο σπίτι του Σόμπερ γιά νά δη «περί τίνος πρόκειται».

'Ο συγγραφέας μάς περιγράφει αότη τί σκηνή, αντιγράφοντας άπ' τά 'Απομνημονεύματα ενός άλλου φίλου του Σουμπερτ: «'Ο Φόγκλ ήρθε τήν όριμένη ώρα στο σπίτι του Σόμπερ και όταν του παρουσίασαν τόν κοντούλι και έντελώς άσήμαντο Σουμπερτ που του έκανε μιά άδέξια όπόκλιση και τραύσιες μερικές άσυάρτητες λέξεις γιά τήν «μεγάλη τιμή της γνωριμίας», ό Φόγκλ ζάρωσε κάτω περιφρονητικά τί μύτη του και ή άρχή αότη της γνωριμίας μάς φάνηκε άτυχη. 'Επί τέλους, ό Φόγκλ είπε: «Λοιπόν, τί έχετε φέρι; Γιά νά 'Ιδοθμ. . . Καθήστε στο πάνω, νά με συνοδεύσετε». Καί πήρε τό πρώτο κομμάτι άπ' τίς νότες του Σουμπερτ. 'Ηταν τό ποίημα του Μάυρχόφερ «Ματιών Τραγούδι», ένα νόστιμο, μελωδικό, αλλά όχι 'Ιδιοτερα σημαντικό τραγούδι. 'Ο Φόγκλ όρχισε νά τό τραγουδεί, μουρμουρίζοντας μέλλον, παρά τραγουδώντας κι' έπειτα είπε κάπως ψυχρά: «'Οχι κακό». 'Όταν ό Σουμπερτ του συνοδεύσε άλλο λίντερ, που τώρα δέν θυμάμαι πιά—νομίζω πως άνάμεσά τους ήταν τό «Παράπονο του Βοσκοό» και τό «Γανυμήθης» που ό Φόγκλ τραγούδισε με μισή φωνή—έγινε πού φιλικό, ως τόσο έφυγε χωρίς νά πη τίποτα τό όριστικό. Φύγοντας, κτύπησε τόν Σουμπερτ στόν ώμο και του είπε: «Κάτι κρύβεται μέσα σας, αλλά είσθε παραπολύ λίγο θεατρίνο, παραπολύ λίγο τσαρλατάνο! Σκαταλάτε τί ώραιές σας σκέψεις, χωρίς νά έξέρετε νά τίς έπιδέξετε!»

'Αλλά ήδη έπειτα από λίγες μέρες τραγούδισε τό «'Ερλέκνιχ» και τόν «'Οδοίπορο».

'Η έντόπωσις που αότά τά τραγούδια του Σουμπερτ προζένησαν στόν Φόγκλ ήταν τόσο τεράστια, ώστε μόνος του πιά, χωρίς νά τόν καλοθύμ, έρχόταν στη συντροφία μας, προσκαλούσε τόν Σουμπερτ στο σπίτι του, μελετούσε μαζί του τά τραγούδια κι' όταν άντελήθηθηκε τί βαθειά, τί συγκλονιστική έντόπωσι προκαλούσε σ,

έμάς όλους και στόν 'Ιδιον τόν Σουμπερτ ή έκτέλειστο του, ένθουσιόαίσθηκε τόσο μ' αότά τά τραγούδια, ώστε έγινε ό πού ένθερμος θαυμαστής του Σουμπερτ κι' άντε, όπας έλεγε πρίν, νά βαρύνεται τί Μουσική, βάλθηκε με νέα όρμη στη μελέτη. 'Ο νεαρός συνθέτης ήταν ευτυχισμένος, δέν πίστευε κι' ό 'Ιδιος πως ήταν δυνατό ένας τόσο μεγάλος καλλιτέχνης, σάν τόν Φόγκλ, νά ένδιαφέρεται γιά τά τραγούδια του. 'Ηταν τόσο άφέλγη, τόσο άθως, τόσο ταπεινός, που μιά μέρα, σ' ένα άριστοκρατικό σαλόνι, ένώ ό Σουμπερτ σκετόταν παρήμερα βυθισμένος και χαμένος, ό Φόγκλ είπε σιγανά: «Βλέπετε, ό άνθρωπάκος αότός δέν φαντάζεται τί ζή μέσα του, τί άστεύρους χειμάρρους!»

'Ο Φόγκλ, με τήν πείρα του της ζωής και του θεάτρου, με τήν τεράστια φήμη του, δέν άργησε νά κυριαρχήσει κυριολεκτικά πάνω στόν Σουμπερτ και νά γίνη ό τύραννός του. Συνειθισμένος άπ' τήν "Όπερα και έχοντας δικές του μουσικές αντιλήψεις, έπέβαλλε στόν Σουμπερτ όδες τίς 'Ιδιοτροπίες σχετικά με τήν έρμηνεία τών τραγουδιών του. Καθώς φαίνεται, μάλιστα, ό Φόγκλ δέν έπέμεινε μόνος στόν δικό του τρόπο έρμηνείας, αλλά έπέβαλλε στόν καύμενο τόν Σουμπερτ διάφορες άλλαγές, τρανοπόρτα και κάθε είδους «βελτιώσεις» που ταιριάσαν καλύτερα στη φωνή του και προκαλούσαν μεγαλύτερη έντόπωσι στόν κόσμο.

Τι άγώνες θά διεξήγαγε ό καύμενος ό μικρός Σουμπερτ μ' αυτόν τόν βροντώδη δραματικό βαρόντο! Μέ τόν διάσημο, διαμαντοστολισμένο, άρωματισμένο, μεγάλον τραγουδιστή, ζέροντας πως άπ' αυτόν εξαρτιόταν πιά και πού δέν μπορούσε ν' άνεχθή τίς καλλιτεχνικές του έπέβειβσεις. Μόνος ό Θεός έξέρι τά ψυχικά μαρτύρια του συνθέτη. Φαίνεται πως ό Φόγκλ μετέφερε όρισιμα τραγούδια σέ μιά έντελώς άλλη «τεστοιούρα», έτσι που νά ταιριάξουν καλύτερα στη φωνή του και νά μπορη νά προκαλή έντόπωσι βγάζοντας πού εύκολα μιά «κόρωνα», ή ένα έντυπωσιακό «φαλοτότο». Και τό χειρότερο ήταν πως τόσο πολλά τραγούδια, ή σείρα δηλ π.χ. αότά τά ποιήματα του Μάλλερ, έξεδόθησαν μ' όδες αότές τίς άλλαγές και τίς «βελτιώσεις» του Φόγκλ, ένώ ζούσε ακόμα ό Σουμπερτ. Πραγματικές, σωστές εκδόσεις, έγιναν μόλις κατά τό 1864 επί τη βάσει τών αόθεντικών κειμένων του Σουμπερτ.

'Επί έπτά δόκλαρα χρόνια κράτησε αότη ή στενή καλλιτεχνική συνεργασία του Σουμπερτ με τόν Φόγκλ—έπτά χρόνια, σίγουρα, μαρτυρικά γιά τόν Σουμπερτ που συνώδευε τόν Φόγκλ κι' άναγκαζόταν νά όφιστασε τίς 'Ιδιοτροπίες του. 'Αλλά τό χειρότερο που έκανε ό βαρόντος ήταν μετά τό θάνατο του μεγάλου μουσικού. Τότε, «έπισε» κυριολεκτικά πάνω στα τραγούδια του Σουμπερτ, γιατί είχε πιά γεράσει, είχε πάρει τί σύνταξι του άπ' τό βέατρο και έμφανιζόταν μόνος σ' συναυλίες εκμεταλλευόμενος και τί δική του φήμη και τί φήμη του Σουμπερτ. Τραγουδούσε σχεδόν ως τό τέλος της ζωής του—πέθανε 72 έτών, στό 1840, δώδεκα χρόνια μετά τό Σουμπερτ—χωρίς νά έχη άνάγκη, πάλι ήταν πολύ πλούσιος. 'Ο βιογράφος του αναφέρει πως είχε ένα εισόδημα πάνω από 9.000 γκολντεν τό χρόνο, ποσό τεράστιο γιά τήν εποχή, ένώ έξέρωμε πόσο φτωχικά έζησε και πέθανε ό Σουμπερτ.

'Ός τόσο ό Φόγκλ έκανε διάσημο τόν Σουμπερτ τόσο σά άριστοκρατικά σαλόνια της Βιέννης, όσο και τίς συναυλίες που έβιναν μαζί στη Βιέννη και στις έπαρχίες. Συχνά όμως, 'Ιδιως στις έπαρχίες, ό Φόγκλ δέν παρουσιάζε καθόλου τόν Σουμπερτ, τραγουδούσε

τά τραγούδια του χωρίς να δηλώνη πώς αυτός ο μικρός πιανίστας που τον συνόδευε ήταν ο συνθέτης! Όλα περιστρέφονταν γύρω στον μεγάλο βαρύτονο! Ο Φόγκλ ίσως να μη φαντάσθηκε ποτέ του πώς το όνομα του Σούμπερτ θάμενε άθνατο, ενώ το δικό του θα ξεχνιόταν, όπως ξεχάσθηκαν τόσα και τόσα όνόματα μεγάλων και διασημων τραγουδιστών. Κι' αν το θυμόμαστε σήμερα, αυτό το χρωστάει μόνο στη συνάντησή του με τη μεγαλοφυΐα του Σούμπερτ.

Είναι συγκινητικό να διαβάξη κανείς στη «Θεατρική έφημερίδα της Βιέννης» της 13 Μαρτίου 1821 την έξησ κριτική: «Την Τετάρτη, 7 Μαρτίου, στο Αυτοκρατορικό Βασιλικό Θέατρο παρά την Καίρτνερτόρ, έδόθη μιά συναυλία... Από τίς συνθέσεις του νεαρού συνθέτη κυρίου Σούμπερτ, που έχει πολύ ταλέντο και πολλά υπόσχεται, έξετελέσθησαν τρία κομμάτια από τον διάσημο βαρύτονο κ. Φόγκλ, από τά όποια τό «Ερλκένιχ» του Γκαίτε, θαυμάσια τραγουδισμένο έπροκάλεσε μεγάλη έντύπωση. Πράγματι, αυτή ή σύνθεση είναι ένα ύποθειγματικό κομμάτι μουσικής ζωγραφικής και θα βοηθήση τον νεαρό συνθέτη ν' άνοιξη τον δρόμο του σπάζοντας τίς προλήψεις...».